

The background of the slide features a photograph of three children standing outdoors on a grassy area. On the left, a boy in a beige hoodie and a girl in a grey sweater with red floral embroidery are smiling. On the right, a girl in a green hoodie with '85 USA Varsity League' and a boy in a grey hoodie with 'N O' are also visible. A large white oval is centered over the image, containing the main text.

Lapsivaikutusten arvioinnista ja sen erityispiirteistä

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja, MLL
Suomen Arviointiyhdistyksen vuosikokous
13.3.2024

MLL

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

LAPSET ENSIN

Lapsivaikutusten arviointi

Lapsivaikutusten arvioinnissa selvitetään päätöksen tai toiminnan vaikutuksia lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen.

Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan lasten hyvinvointiin ja oikeuksiin vaikuttavia tekijöitä kokonaisuutena.

Lapsivaikutusten arvioinnilla selvitetään, miten päätös/toiminta voitaisiin toteuttaa lasten kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.

Lapsivaikutusten arvioinnin oikeus- ja hyvinvointiperustaisuus

- **Lapsivaikutusten arvioinnin erityispiirteenä on lapsen edun ensisijaisuuden periaate.**
- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen lapsen edun ensisijaisuuden periaate (3.1 artikla) muodostaa **vahvan oikeudellisen perustan** lapsivaikutusten arvioinnille.
- Lapsivaikutusten arviointi on **väline lasten etujen selvittämiseen.**
- Arvioinnissa on huomioitava myös **muu tilanteeseen liittyvä lainsäädäntö**, kuten eri palvelujen substanssilainsäädäntö.
- Lapsivaikutusten arviointi on myös **hyvinvointiperustaista**, koska oikeuksilla turvataan hyvinvoinnin toteutumista. Esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelut tukevat ja turvaavat lasten ja nuorten hyvinvointia ja oikeuksilla turvataan niiden saatavuutta ja laatua.

Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet

- YK:n lapsen oikeuksien komitea toteaa, että lapsivaikutusten arvioinnissa **vähimmäisvaatimuksena** on käyttää **lapsen oikeuksien sopimusta lähtökohtana ja varmistaa erityisesti, että arvioinnit perustuvat yleisperiaatteisiin** ja niissä kiinnitetään erityishuomiota harkinnassa olevien toimenpiteiden erilaisiin lapsiin kohdistuviin vaikutuksiin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet

- Lapsen edun ensisijaisuus (3.1 artikla)
- Syrjimättömyys (2 artikla)
- Lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen (6 artikla)
- Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja lapsen näkemysten kunnioittaminen (12 artikla)

Lapsen edun ensisijaisuus (LOS 3.1 art.)

- Lapsia koskevissa toimissa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
- Lapsen etu määritellään tapauskohtaisesti ja se saa sisältönsä lapsen oikeuksista, olosuhteista ja tarpeista.
- Yksittäistä lasta koskevan asian osalta puhutaan lapsen edun arvioinnista
- Lapsiryhmää (esim. tietyn koulun lapset) tai yleisesti lapsia koskevan asian (esim. kunnan kaikki lapset) osalta puhutaan lapsivaikutusten arvioinnista (lasten etujen arviointi).
- YK:n lapsen oikeuksien komitea on antanut lapsen edun ensisijaisuutta käsittelevän yleiskommentin (nro 14). Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit: <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>

Lapsen etu korkeammassa asemassa harkinnassa

- Lasta/lapsia koskevassa asiassa lapsen etu / lasten edut on **korkeammassa asemassa harkinnassa kuin muut asiassa huomioitavat seikat.**
- Lapsen edun vahvaa asemaa puoltaa lapsen erityisasema: riippuvuus, kehitysaste, oikeudellinen asema ja äänioikeudettomuus.
- Lapsilla on aikuisia vähemmän mahdollisuuksia saada etunsa otetuksi tehokkaasti huomioon. Jos lasten etua ei korosteta, se jätetään helposti huomioimatta.

Lapsen oikeus syrjimättömyyteen (LOS 2 artikla)

- Lapsivaikutusten arvioinnissa tulee **tunnistaa mahdolliset erilaiset vaikutukset eri lapsiryhmiin**. Erityistä huomiota on kiinnitettävä heikommassa asemassa ja vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten tilanteeseen.
- **Lapsen oikeudet tulee taata kaikille lapsille**. Lasta ei saa syrjiä esimerkiksi hänen tai hänen vanhempiansa ominaisuuksien perusteella.
- Syrjinnän kieltäminen ei ole vain passiivinen velvollisuus, joka kieltää kaikenlaisen syrjinnän, vaan se myös **edellyttää aktiivisia toimenpiteitä eriarvoisuuden korjaamiseksi**.

Lapsen oikeus kehittymiseen (LOS 6 artikla)

- **Kehittyminen on kokonaisvaltainen käsite**, johon kuuluvat kaikki lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut oikeudet ja lasten hyvinvoinnin osa-alueet.
- Kehittyminen tulee käsittää **laajassa merkityksessä** käsittäen niin fyysisen, henkisen kuin sosiaalisen kehityksen.
- Kyse ei ole vain lapsen kehityksen varmistamisesta kohti aikuisuutta vaan **myös parhaiden mahdollisten olosuhteiden järjestämisestä lapsen nykyistä elämää varten.**

Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja lapsen näkemysten kunnioittaminen (LOS 12 artikla)

- **Lapsen on saatava vapaasti ilmaista näkemyksensä.** Näkemykset on **otettava huomioon** lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
- **Lapsen näkemykset tulee kuulla ja ottaa huomioon kaikissa häntä koskevissa asioissa,** myös lapsen edun arvioinnissa.
- **Lasten ja nuorten kuuleminen on tärkeä osa** lapsivaikutusten arviointia.
- YK:n lapsen oikeuksien komitea on antanut yleiskommentin (nro 12) lapsen oikeudesta tulla kuulluksi.

Lapset ja nuoret tiedon tuottajina arvioinnissa

- **Aikuisten tuottaman tiedon lisäksi lapsivaikutusten arvioinnissa on syytä käyttää lapsilta ja nuorilta kerättyä tietoa.**
- **Lapsilla ja nuorilla on paljon tärkeää tietoa**, jota ei saada päätöksenteon ja toiminnan kehittämisen tueksi muutoin kuin kysymällä heiltä suoraan.
- Lapsivaikutusten arvioinnissa tarkastellaan hyvin monen lapsen etua. Yleinen lapsinäkökulma ei useinkaan riitä, vaan asioita tulee tarkastella lisäksi eri lapsiryhmien näkökulmasta. Tällöin on löydettävä tapoja **kuulla eri lapsi- ja nuorisoryhmiä**.
- Arvioinnissa voidaan hyödyntää myös **aiemmin lapsilta ja nuorilta kerättyä tietoa**. Tällöin on **varmistettava**, että käytettävä **tieto** on **ajantasaista**, tieto **liittyy** arvioitavana olevaan **asiaan** ja että **tiedonkeruu on ollut riittävän kattavaa**.

Muita keskeisiä lapsioikeudellisia periaatteita, jotka on hyvä huomioida arvioinnissa

- **Lapsen oikeus erityiseen suojeluun**
 - Lapsella on oikeus hänen kehityksensä ja hyvinvointinsa edellyttämään suojeluun.
- **Perheyhteyden periaate**
 - Vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja heillä on oikeus saada tukea lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseen hyvinvointialueelta, kunnalta ja valtiolta.

Milloin lapsivaikutuksia arvioidaan?

Lapsivaikutuksia tulee arvioida, kun päätöksellä voi olla vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen.

Lapsivaikutusten arviointi ei rajoitu vain sellaisiin asioihin, jotka kohdistuvat yksinomaan lapsiin ja lapsiperheisiin, vaan on huomioitava myös yleisesti väestöön kohdistuvien päätösten vaikutukset lapsiin.

Lapsivaikutusten arvioinnin lähtökohtia

- Mitä vaikutukset ovat lasten, nuorten ja perheiden **hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen** lyhyellä ja pitkällä aikavälillä?
- Minkälaiset vaikutukset ovat **eri lapsi- ja nuorisoryhmiin** ja miten erityisesti heikommassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden asemaa voitaisiin parantaa?
- Miten **lapsia, nuoria ja perheitä kuullaan** ja mitkä ovat heidän näkemyksensä asiassa?
- Miten **myönteisiä vaikutuksia** lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen voitaisiin **vahvistaa** ja **kielteisiä vaikutuksia poistaa tai ainakin lieventää**?

Lapsivaikutusten arviointi osaksi valmistelua ja toiminnan kehittämistä

- Lapsivaikutusten arvioinnin tulee olla **säännönmukainen osa valmistelua, päätöksentekoa ja toiminnan kehittämistä.**
- Ennakoarviointi tulee tehdä **riittävän varhaisessa vaiheessa valmistelua**, jotta sillä on aito merkitys.
- Arviointien toteuttamisessa voidaan käyttää **erilaisia menettelytapoja**. Laajassa tai ristiriitaisessa asiassa tarvitaan laajempaa arviointia kuin pienessä tai yksinkertaisessa asiassa.
- **Moniammatillista osaamista** on syytä hyödyntää tarpeen mukaisesti.

Lapsivaikutusten arviointi osana vaikutusten arviointia kunnassa

- **Ihmisiin kohdistuvat vaikutukset = kuntalaisvaikutukset**
 - **Lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistuvat vaikutukset** ovat osana tätä vaikutuskokonaisuutta.
- Vaikutukset kunnan (ja tarvittaessa myös hyvinvointialueen, kunnan ja hyvinvointialueen yhdyspinta) toimintaan ja henkilöstöön
- Vaikutukset kunnan talouteen (ja muuhun julkiseen talouteen)
- Ympäristövaikutukset
- Muut vaikutukset, esimerkiksi yritysvaikutukset

Lapsivaikutusten arviointia kunnassa edellyttää mm. seuraava lainsäädäntö (1/2)

- **Lapsen oikeuksien sopimus:** 3.1 artikla, lapsen edun ensisijaisuus
- **Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislaki,** hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kunnassa:
- 6.2 § Kunnan on otettava päätöksenteossaan huomioon päätöksensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin (ennakkoarviointi)
- 6.3 § Kunnan on seurattava kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin (seuranta / seuranta-
arviointi)

Lapsivaikutusten arviointia kunnassa edellyttää mm. seuraava lainsäädäntö (2/2)

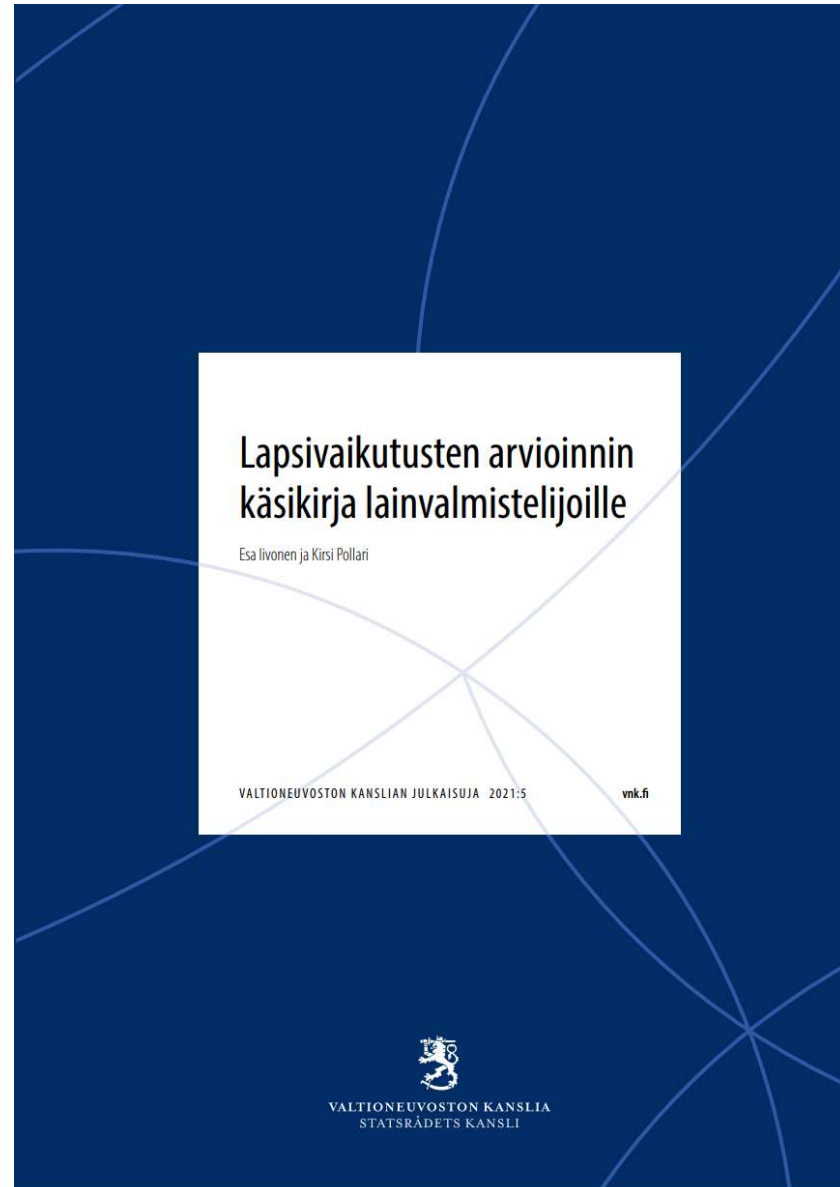
- **Varhaiskasvatustalaki:** 4 § lapsen edun ensisijaisuus; 24 § varhaiskasvatuksen arviointi (toiminnan arviointi)
- **Perusopetuslaki:** 3 a § lapsen edun ensisijaisuus; 21 § koulutuksen arviointi (toiminnan arviointi)
- **Lukiolaki:** 2 § lapsen edun ensisijaisuus; 56 § koulutuksen arviointi (toiminnan arviointi)
- **Laki ammatillisesta koulutuksesta:** 2 § lapsen edun ensisijaisuus; 126 § koulutuksen arviointi (toiminnan arviointi)
- **Maankäyttö- ja rakennuslaki:** 9 § vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa

livonen, Esa – Pollari, Kirsi:
Lapsivaikutusten arvioinnin
käsikirja lainvalmistelijoille.

Valtioneuvoston kanslian
julkaisuja 2021:5.

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163343>

Lapsivaikutusten arvioinnin suurimmat haasteet lainvalmistelussa 1/2

- Kiireinen aikataulu lainvalmistelussa.
- Riittämättömät resurssit lainvalmisteluun ja lapsivaikutusten arviointiin.
- Puutteellinen tuki ja ohjeistus lapsivaikutusten arviointiin lainvalmistelussa.
- Lapsivaikutusten arviointi ei toteudu koko lainvalmistelun prosessissa vaan painottuu liiaksi prosessin loppuun.
- Esityksen välillisiä vaikutuksia lapseen ja nuoriin ei tunnisteta.
- Valmisteltavan asian tietopohjaan liittyvät puutteellisuudet.

Lapsivaikutusten arvioinnin suurimmat haasteet lainvalmistelussa 2/2

- Lasten ja nuorten näkemyksiä ei ole selvitetty heitä koskevissa ja heihin vaikuttavissa asioissa.
- Toimintakulttuuri ministeriössä/yksikössä/osastolla, joka ei edistä lapsivaikutusten arviointia.
- Poliittiset päätökset ohjaavat liian tiukasti valmisteluprosessia eikä lapsivaikutusten arvioinnissa saadulla tiedolla ole tosiasiallista merkitystä esityksen kannalta.
- Vaikutusten arvioinnista puuttuu pidemmän perspektiivin näkökulma. Seuranta-arviointia ei toteuteta.

Mitä hyvällä lapsivaikutusten arvioinnilla saavutetaan? (1/4)

- Lapsivaikutusten arviointi on tärkeä osa **tiedolla johtamista** ja **tietoon perustuvaa päätöksentekoa**. **Arviointi tuo jäsenneltyä tietoa** lapsiin, nuoriin ja perheisiin vaikuttavan päätöksenteon perustaksi.
- Lapsivaikutusten arviointi mahdollistaa **lasten etujen huomioon ottamisen päätöksenteossa** lainsäädännön edellyttämällä tavalla.
 - Lapsia koskevassa päätöksenteossa lapsen edun on oltava ensisijainen harkintaperuste. Lapsivaikutusten arviointi on väline lasten etujen selvittämiseen lapsiryhmiä tai yleisesti lapsia koskevissa asioissa.

Mitä hyvällä lapsivaikutusten arvioinnilla saavutetaan? (2/4)

- Lapsivaikutusten arvioinnilla voidaan saada **tietoa erilaisissa tilanteissa olevien lasten ja nuorten asemasta.**
 - Lapset ja nuoret eivät ole yhtenäinen ryhmä. On tärkeä tarkastella asiaa eri lapsi- ja nuorisoryhmien kannalta ja kiinnittää erityistä huomiota haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja nuoriin, jolloin saadaan tietoa myös eriarvoisuuden kaventamiseen.

Mitä hyvällä lapsivaikutusten arvioinnilla saavutetaan? (3/4)

- Hyvällä lapsivaikutusten arvioinnilla saadaan esille vaikutukset lapsiin ja nuoriin **lyhyellä ja pitkällä aikavälillä**.
 - Lapsivaikutuksilla on usein vaikutuksia myös muihin vaikutuslajeihin, kuten taloudellisiin vaikutuksiin.
- Lapsivaikutusten arvioinnissa on tärkeä kerätä tietoa myös lapsilta ja nuorilta.
 - Tämä tuo **lasten ja nuorten kokemukset** hyödynnettäväksi päätöksenteossa.

Mitä hyvällä lapsivaikutusten arvioinnilla saavutetaan? (4/4)

- Osana lapsivaikutusten arviointia toteutettu lasten ja nuorten kuuleminen vahvistaa lasten ja nuorten **osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia**.
- Vaikutusten arviointi lisää päätöksenteon **läpinäkyvyyttä ja moniarvoisuutta**.
- Vaikutusten arviointi **selkeyttää ja jäsentää** valmistelua ja päätöksentekoa.

Verkkokoulutus lapsivaikutusten arvioinnin tueksi

eOppiva ja kansallinen lapsistrategia (2022): Lapsen oikeudet – Työkaluina lapsivaikutusten arviointi ja lapsibudjetointi – verkkokoulutus, sisältää myös paljon käytännön esimerkkejä arvioinneista

<https://www.eoppiva.fi/koulutukset/lapsen-oikeudet-lapsivaikutusten-arviointi-ja-lapsibudjetointi/>

Ks. myös muut eOppivan ja lapsistrategian verkkokoulutukset lapsen oikeuksista

<https://lapsistrategia.fi/lapsenoikeudet365/>

Lapsivaikutusten arvioinnin tueksi aineistoja 1/2

livonen, Esa & Pollari, Kirsi: *Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä - Lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi sekä lapset ja nuoret tiedontuottajina kunnassa - ohjeistus*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-378-4>

livonen, Esa & Pollari, Kirsi: *Lapsivaikutusten arvioinnilla parempia päätöksiä - Lapsivaikutusten arviointi, lapsibudjetointi sekä lapset ja nuoret tiedontuottajina hyvinvointialueella : Ohjeistus hyvinvointialueiden päättäjäille, nuorisovaltuustoille ja viranhaltijoille*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-166-7>

livonen, Esa & Pollari, Kirsi: *Lapsivaikutusten arvioinnin käsikirja lainvalmistelijoille*. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-370-8>
Julkaisussa on perustietoa lapsivaikutusten arvioinnista muillekin kuin lainvalmistelijoille.

Lapsivaikutusten arvioinnin tueksi aineistoja 2/2

LAVA : Lapsivaikutusten arviointi. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2018. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018051824218>

Ruuska, Tupu; Itkonen-Ratilainen, Mari; Harju-Kivinen, Raija; Honkanen, Kati: Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arviointi : *Tarkastelussa lapsivaikutusten arviointi kuntapäätöksissä ja esimerkkejä lapsivaikutusten arvioinneista*. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2018. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136961>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/kehittyvat-kaytannot/lapsen-oikeudet-lapsiperhepalveluiden-suunnittelussa/lapsivaikutusten-arviointi>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto <https://www.mll.fi/kumppaneille/kuntayhteistyo/lapsivaikutusten-arviointi/> Suomen UNICEF <https://www.lapsiystavallinenkunta.fi/>

Mari Rökköläinen, Tanja Laimi, Carola Åkerlund, Esa Iivonen, Tomi Kiilakoski, Sari Rannanpää, Jari Salminen: Maaseutu- ja saaristoalueilla asuvien lasten sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kouluverkon muutoksissa ja muutosten vaikutukset alueiden elinvoimaan. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 29:2022 <https://www.karvi.fi/fi/julkaisut/maaseutu-ja-saaristoalueilla-asuvien-lasten-sivistyksellisten-ja-sosiaalisten-oikeuksien-toteutuminen-kouluverkon-muutoksissa-ja-muutosten-vaikutukset>

Kiitos mielenkiinnosta!

esa.iivonen@mll.fi

www.mll.fi

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO